

עודכן ב- 18/03/2008 03:38

היכוננו לקשיי נשימה

מאת דן בן-דוד

במדינה שבה ההיסטוריה הכי רחוקה היא הרבעון האחרון והעתיד הכי רחוק הוא הרבעון הבא - מי בכלל מחבר בין הנקודות? עם תפישת עולם כזאת, אין זה מפתיע שאין חזון ואין אסטרטגיה. כך מתגלגלת לה המדינה מרבעון לרבעון, משנה לשנה, מעשור לעשור. כך הגענו עד הלום. בנוגע להמשך - לא ברור אם נוכל להחזיק מעמד.

בעולם שהולך ונפתח, ישראל - הנתונה בתחרות הולכת וגוברת עם המדינות המפותחות, ובתחילתה של תחרות עם הענקים המתעוררים במזרח - לא תוכל להתמודד עם ממדי כוח האדם או המשאבים העומדים לרשות המתחרים. ואם בכך אין די, שוב החלו להישמע באזור איומים על עצם קיומה של המדינה, איומים שמאחוריהם משאבים וכוח אדם בממדים שאליהם לעולם לא נוכל להגיע. בשני המישורים, החיוניים כל כך לעתידנו, המפתח להישרדות - שלא לדבר על שגשוג - אינו כמות אלא איכות.

קטרי האיכות הם האוניברסיטאות. שם נוצר הידע למען הדור הנוכחי ושם מתחנך הדור הבא שינהיג וינווט את המדינה, יוביל את הכלכלה, יחזק את חומת המגן, יעשיר את התרבות ויעביר את הידע הנצבר לדורות הבאים. לנוכח האילוצים שאתם אנו מתמודדים אין די בכך שנגיע לחזית הידע האנושי. עלינו למצוא את הדרך לפרוץ אותה פעם אחר פעם כדי לשמר את היתרון היחסי שלנו בתחומי הכלכלה והביטחון. אם ידע הוא בבחינת חמצן כשמדובר במדינה נטולת משאבים - כי אז האוניברסיטאות הן המקור העיקרי של החמצן הזה.

בעשורים הראשונים לקיומה הצליחה ישראל ליצור יש מאין בקנה מידה היסטורי. היא נטעה את השתילים הראשונים, השקתה אותם תוך כדי שימוש במשאבים הדלים שעמדו לרשותה, ופיתחה את אחת ממערכות ההשכלה הטובות, החשובות והמצליחות בעולם.

ואולם, באמצע הדרך שינתה המדינה - שנעשתה בינתיים להרבה יותר עשירה - את סדר העדיפויות הלאומי שלה מקצה אל קצה. במחצית השנייה של חייה הקצרים הניחה ישראל להשכלה הגבוהה לנבול במדבר התודעתי.

בשנים 1950-1973 גדלה אוכלוסיית ישראל פי שניים וחצי, ומספר אנשי הסגל לכל תושב גדל פי 12. המהפך בסדר העדיפויות הלאומי, שחל בשנות ה-70, נראה בבירור בתרשים, הדומה לצללית של הר המטרהורן. תחילה עלייה תלולה, במאמץ רב, ומשנות ה-70 - גלישה חופשית במורדות הימניים. בזמן שהאוכלוסייה גדלה יותר מפי שניים, מספר המשרות של הסגל הבכיר גדל ב-12% בלבד (31% אם כוללים את המכללות).

היום יש בטכניון - המוסד שאמור להימצא בחזית מהפיכת ההיי-טק - משרה אחת בלבד יותר מאשר ב-1973. בשתי ספינות הדגל של האקדמיה, האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת תל אביב, ירד מספר המשרות ב-14% וב-21%, בהתאמה. שיעור המשרות האוניברסיטאיות הבכירות בישראל ביחס לאוכלוסייה היום הוא כמחצית ממה שהיה ב-1973.

דור שלם של בוגרים מצטיינים ננטש בחוץ. לבריחת המוחות בתחומים מסוימים יש הסברים אחרים/נוספים, אך אין זה מקרי שלשיעור הישראליים הנמצאים היום באוניברסיטאות המובילות בעולם - במקום כאן - אין אח ורע.

מצוינות אנושית אינה מוצר מותרות שאפשר להמר על הישרדותו במדבר התודעתי. מי שמייבש את מקור החמצן צריך להיות מוכן להופעתם של קשיי נשימה חמורים בעתיד.

הכותב הוא מרצה לכלכלה בחוג למדיניות ציבורית באוניברסיטת תל אביב

כל הזכויות שמורות, "הארץ" ©

סגור חלון